

PARLIAMENT
OF THE REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Manual on Promotion on **Access** to
INFORMATION

TSHIVENDA

PARLIAMENT
OF THE REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

TSHIBUGWANA NGA HA T̂HUT̂HUWEDZO YA TSWIKÉLELO KHA MAFHUNGO

Tsho dzudzanywa u ya nga
khethekanyo ya 14 ya
Mulayo wa T̂huthuwedzo
ya Tswikelelo kha
Mafhungo wa 2 wa 2000
(sa zwe wa khwiniswa)

DATUMU YA U KUVHANGANYA NA U ANḐADZA: 01/06/2021

DATUMU YA VUSULUDZA: 29/02/2024

MARANGAPHANḐA

Ndivho ya tshibugwana ndi u divhadza mirado ya tshitshavha nga mishumo ya Phalamennde, mafhungo ane a nga wanalea na tshumelo dzi re hone Phalamenndeni. Tshibugwana itshi ndi tshiñwe tsha ndila dzine ra dzi shumisa u swikelela muñwe wa mishumo yashu ya vhuṭhogwa une wa vha u tshimbidza u dzhenela ha tshitshavha kha maitele a vhusimamilayo na mañwe maitele a Phalamennde. Ri fulufhela uri tshi do khwinisa na u tuṭuwedza vhudavhidzani na riñe, u itela uri vhone vha swikele mafhungo ane vha a toḁa, vha shele mulenzhe na u dzhenela kha Phalamennde ya Vhathu vhashu.

Ndayotewa yashu yo thoma sisiteme ya dimokirasi ine ya vha ya vhuimeleli na vhushelemulenzhe. I lavhelela kuitele kwa vhushelemulenzhe nga tshitshavha nga huhulu na uri zwo ralo i ñea maanda zwi khagala Phalamennde a u tshimbidza u dzhenela ha tshitshavha kha maitele ayo a vhusimamilayo na mañwe maitele na u ita mishumo yayo nga ndila i re khagala. Musi i tshi fhindula kha mishumo u kombetshedzaho wa Ndayotewa, Phalamennde i shuma i sa imi kha u thoma maga ane a do vhone uri vhathu vhane zwi nga vha kondela u swikelela na u shela mulenzhe Phalamenndeni vha a netshedzwa zwikhala zwa u ita nga u ralo. Liñwe la maga ayo le Phalamennde ya a thoma ndi Ofisi dza Dimokirasi dza Phalamennde.

Muofisiri wa Mafhungo wa Phalamennde ndi Muñwaleli wa Phalamennde. Muthu o rumelwaho, u ya nga Mulayo wa Tuṭuwedzo ya Tswikelelo kha Mafhungo wa 2000 (Mulayo wa 2 wa 2000), u itela u netshedza mafhungo na u ṭadula tshitshavha kha u swikelela ndivho ya Mulayo uyu ndi Muofisiri a ṭanganedzaho Mabambiri Phalamenndeni. Muofisiri a ṭanganedzaho Mabambiri Phalamenndeni ndi Tshanda tsha Muofisiri wa Mafhungo wa Phalamenndeni. Muofisiri a ṭanganedzaho Mabambiri Phalamenndeni u a swikelela na u vha na ndivho yo ṭandavhuwaho nga rekhodo dza Phalamenndeni. U ṭadulwa nga vhashumi ofisini u itela u netshedza mafhungo na uri u na vhuḁifhinduleli ha vhulanguli ha Mulayo.

Muofisiri wa Mafhungo ndi Muñwaleli wa Phalamennde sa muofisiri o hweswaho vhuḁifhinduleli ha tshiimiswa. Zwidombedzwa zwa vhukwani ndi:

Muofisiri wa Mafhungo

Phalamennde ya Riphabuliki ya Afrika Tshipembe

P O Box 15

CAPE TOWN

8000

Luṭ: 021 403 3211

Imeili: STPOffice@parliament.gov.za /

Muofisiri o hweswaho vhuḍifhinduleli u thusiwa nga Tshanda tsha Vhaofisiri vha Mafhungo vhararu kha vhulanguli ha PAIA na POPIA. Ndi vhone vho faraho vhuimo vhutevhelaho kha tshiimiswa.

Khumbelo dzoṭhe dza mafhungo dzi fanela u livhiswa kha Tshanda tsha Muofisiri wa Mafhungo. Zwidodombedzwa zwa vhukwamani zwa Tshanda tsha Muofisiri wa Mafhungo na vhashumi vha re vhuḍifhinduleli ha vhulanguli ha PAIA na POPIA ndi:

Diresi ya Poswoni:

Phalamennde ya Riphabuḽiki ya Afrika Tshipembe

P O Box 15

Cape Town

8000

Diresi ya Fhethu:

Phalamennde ya Riphabuḽiki ya Afrika Tshipembe

Parliament Street

Cape Town

8001

Luṭingo: (021) 403 2224 kana 403 8182

Fekisi: (021) 403 3033

Diresi ya imeili: lclaassen@parliament.gov.za / ycurnow@parliament.gov.za

Webusaithi: www.parliament.gov.za

ZWI RE NGOMU

A. MARANGAPHANḐA

B. MAANḐA NA MUSHUMO ZWA PHALAMENNDE

C. TSHIVHUMBEO TSHA TSHUMELO DZA PHALAMENNDENI

D. U SWIKELELA REKHODO DZA PHALAMENNDE

E. REKHODO DZA PHALAMENNDE

F. TSHUMELO DZI WANALEAHO KHA TSHITSHAVHA

G. OFISI YA PFUNZO YA TSHITSHAVHA

H. U TSHIMBIDZWA HA ZWIDODOMBEDZWA ZWA VHUḐE

I. U WANALEA HA TSHIBUGWANA

J. U KHWINISA TSHIBUGWANA

A. MARANGAPHANḐA

Mishumo ya Phalamennde yo netshedzwa kha Ndimba ya 4 ya Ndayotewa wa Riphabuḽiki ya Afrika Tshipembe ya 1996 (Mulayo wa 108 wa 1996). Phalamennde ya Afrika Tshipembe i wanala ngei Cape Town. Phalamennde i na Nḽu mbili dzi vhidzwaho Buthano ḽa Lushaka na Khoro ya Lushaka ya Mavundu. Nḽu iḽwe na iḽwe i na vhuḽifhinduleli na mishumo yayo yo khetheaho, sa yo dodombedzwaho kha Mulayotewa. Honeha, hu na nyimele nnzhi hune Nḽu mbili dza shuma dzoṽhe u ita zwine zwa vhidzwa u pfi “mushumo wo ṽanganelaho”.

Buthano ḽa Lushaka ḽi na Mirado ya 400, yo khethwaho lwa tshifhinga tsha miḽwaha miṽanu u ya nga mutevhe wa vkhakethi. Mulangadzulo, a tshi ṽhaḽulwa nga Tshanda tsha Mulangadzulo, Vhadzulatshidulo vha Nḽu vha tshimbidza miṽangano ya Buthano ḽa Lushaka. Tshivhalo tsha madzulo a Buthano ḽa Lushaka tshi netshedzwaho ḽihoro ḽiḽwe na ḽiḽwe nga ndivhanele ya mvelelo dza khetho dza lushaka, dzine dza fariwa miḽwaha miṽanu miḽwe na miḽwe.

Khoro ya Lushaka ya Mavundu i na Mirado ya tshoṽhe ya 54. ḽiḽwe na ḽiḽwe ḽa mavundu a ṽahe a Afrika Tshipembe ḽi rumela vhaimeleli vha tshoṽhe vha 6 kha Khoro ya Lushaka ya Mavundu. Mudzulatshidulo, a tshi ṽhaḽulwa nga Tshanda tsha Mudzulatshidulo, Vhadzulatshidulo vha Nḽu vha tshimbidza miṽangano ya Khoro ya Lushaka ya Mavundu. U engedza kha izwo, vhaimeleli vha muvhuso wapo (masipala) vha nga shela mulenzhe kha Khoro ya Lushaka ya Mavundu, fhedzi a vha koni u vouta. Khoro ya Lushaka ya Mavundu i fanela u vhona uri madzangalelo a mavundu a a dzhielwa nṽha kha vhusimamilayo ha lushaka.

Phalamennde i hone u itela u imela vhathu na u vhona uri muvhuso u a phetha zwe wa fulufhedzisa na u ḽikumedzela kha tshitshavha. Phalamennde i dovha ya netshedza foramu ya lushaka u itela u dzhielwa nzhele nga tshitshavha ha mafhungo, na u imelelwa ha madzangalelo a muvhuso wa mavundu na wapo kha sia ḽa lushaka. Nga u ita izwo, Phalamennde i tea u vhona uri hu na u dzhenela nga tshitshavha hu vhuedzaho kha maitele ayo.

Kha sia ḽa lushaka ḽa muvhuso, maanda a vhusimamilayo a Riphabuḽiki o vhwewa kha Phalamennde. Nga maḽwe maipfi, Phalamennde i na vhuḽifhinduleli ha u sima na u phasisa milayo. Buthano ḽa Lushaka ḽi dovha hafhu ḽa nanga Muphuresidennde na uri ndi foramu ya lushaka hune mafhungo a ambiwa phanda ha tshitshavha. Buthano ḽi dovha hafhu ḽa ṽola nga vhuronwane na u lavhelesa nyito dza khorondangi. Khoro ya Lushaka ya Mavundu, nga ḽiḽwe sia, i tea u vhona uri madzangalelo a mavundu a a dzhielwa

nzhele kha sia ɓa lushaka ɓa muvhuso. I ita izwo nga u shela mulenzhe kha maitele a u sima milayo na nga u vha foramu hune mafhungo a kwamaho mavundu a ambiwa phanda ha tshitshavha.

B. MAANDA A PHALAMENDE

Maanda a Phalamende a ita uri hu vhe na tshiitisi tsha u vha hone hayo. Ndi vhubvo ha tshiimiswa, na uri o ditika nga mbetshelwa dza Ndayotewa ya Riphabuɓiki ya Afrika Tshipembe a thomaho Phalamende na u vhekanya mishumo ine ya i ita. Phalamende yo khethelwa u imela vhatu na u khwaɓhisedza muvhuso nga vhatu fhasi ha Ndayotewa, na u imela mavundu kha sia ɓa lushaka ɓa muvhuso. Phalamende i phetha maanda ayo nga u shuma mishumo i tevhelaho:

Mushumo wa 1: U phasisa milayo

Mushumo wa 2: U tola nga vhuronwane na u lavhelesa nyito dza khorondangi (u lavhelesa khorondangi na zwiimiswa zwa muvhuso)

Mushumo wa 3: U tshimbidza vhushelamulenzhe nga tshitshavha na u dzhenela kha maitele a vhusimamilayo na mañwe maitele

Mushumo wa 4: U tshimbidza muvhuso wa vhushumisani

Mushumo wa 5: U tshimbidza vhushelamulenzhe kha zwa dzitshaka (u shela mulenzhe kha zwiimiswa zwa dzingu, dzhango na zwa dzitshaka)

MISHUMO MIHULWANE

Mishumo ya Ndeme ya Phalamende ndi u phasisa milayo, u tola nga vhuronwane na u lavhelesa nyito dza khorondangi (u lavhelesa khorondangi na zwiimiswa zwa muvhuso), u itela u tshimbidza vhushelamulenzhe nga tshitshavha na u dzhenela kha maitele a vhusimamilayo na mañwe maitele, u tshimbidza muvhuso wa vhushumisani na u tshimbidza vhushelamulenzhe kha zwa dzitshaka (u shela mulenzhe kha zwiimiswa zwa dzingu, dzhango na zwa dzitshaka). Zwibviswa zwa Mishumo ya Ndeme zwi katela Milayotibe yo phasiswaho, mbudziso dzo vhudzishwaho khorondangi, mivhigo ya ñwaha yo swikishwaho tafulani na u tola nga vhuronwane, vhushelamulenzhe nga tshitshavha ho leludzwaho, u shela mulenzhe kha foramu na madzangano zwa dzitshaka, thendelano dza dzitshaka dzo themendelwaho, u thola vhaofisiri vha ofisi dza tshitshavha, na u ita mishumo yo tiwaho nga mulayo.

Mishumo ya Ndeme ya Phalamennde i sumbedza mushumo muhulwane washu. Yone ndi:

Mushumo Muhulwane wa 1: U phasisa milayo.

Milayotibe i divhadzwa Phalamenndeni nga khorondangi kana yo thomiwaho nga Phalamennde yone ine. Milayotibe i vhekanywa u ya nga Mulayotewa sa Milayotibe ya khethekanyo ya 74 (khwiniso dza Ndayotewa), Milayotibe ya khethekanyo ya 75 (Milayotibe zwayo i sa kwami mavundu), Milayotibe ya khethekanyo ya 76 (Milayotibe zwayo i kwamaho mavundu), na Milayotibe ya khethekanyo ya 77 (Milayotibe ya tshelede).

Mushumo Muhulwane wa 2: U lavhelesa na u tola nga vhurongwane nyito dza khorondangi (Vhulavhelesi).

Sa tshipiḁa tsha mushumo wa Phalamennde wa vhulavhelesi, mirado i vhudzisa mbudziso kha khorondangi dza u fhindulwa nga u tou amba kana nga u tou ḁwala. Mbudziso dzi nga vhudziswa kha Muphuresidennde, Tshanda tsha Muphuresidennde kana Vhaminista. U engedza kha mbudziso na phindulo, mushumo wa vhulavhelesi u katela u swikiswa ha mivhigo ḁafulani nga mihasho ya lushaka, zwiimiswa zwa muvhuso zwi tikedzaho dimokirasi, zwiimiswa zwa muvhuso, na sekhithara ya pfunzo na maandḁalanga a vhugudisi.

Miḁwe mishumo ya vhulavhelesi i katela madalo vhuḁoni, mivhigo na u nyetulela kha komiti, na maitele a mugaganyagwama.

Mushumo Muhulwane wa 3: U tshimbidza vhushelamulenzhe nga tshitshavha na u dzhenela.

U shela mulenzhe nga tshitshavha kha maitele a Phalamennde, u swikelela havho kha tshiiimiswa na mirado yatsho, na mafhungo o ḁetshedzwaho kha tshitshavha a dzulela u vha ndumbo ya ndeme ya Phalamennde. Nyito dza vhushelamulenzhe nga tshitshavha dzi katela vhupfiwa nga tshitshavha, mbekanyamushumo dza u swikelela vhathu, mbekanyamushumo dza radiyo na khasho, khasho dza theḁevishini, nyandḁadzo, buḁetini, matheriaḁa a khunguwedzo, webusaithi, buthano ḁa vhathu, na Phalamennde kha fulo ḁa Vhathu.

Mushumo Muhulwane wa 4: U tshimbidza muvhuso wa vhushumisani.

Phalamennde i shuma mushumo muhulwane kha u tshimbidza muvhuso wa vhushumisani nga u themendela thendelano dza dzitshaka, u tholiwa ha vhaofisiri vha

ofisi dza tshitshavha, na u ita miñwe mishumo yo tiwaho nga mulayo sa zwo randelwaho kha mulayo.

Mushumo Muhulwane wa 5: U tshimbidza vhushelamulenzhe kha zwa dzitshaka.

Ofisi ya Phalamennde ya vhushaka ha dzitshaka ndi u ya phanda ha maitele a polotiki na nyambedzano vhukati ha vhusimamilayo ha lifhasi. Kha mitangano yo fhambanaho ya dzitshaka, mirado ya Phalamennde (dziMP) vhaofisiri vhatshimbidzi vha na tshikhala tsha u nekana mihumbulo na vhañwe ngavho u bva mashangoni mañwe nga khaedu dza dzitshaka dzo fhambanaho.

Phalamennde ya Afrika Tshipembe i shela mulenzhe kha foramu dza dzitshaka na madzangano zwo vhalaho, u katela na -

Pan-African Parliament;
SADC Parliamentary Forum;
Commonwealth Parliamentary Association;
Inter-Parliamentary Union (IPU); na
African, Caribbean, Pacific-European Union Forum.

C. TSHIVHUMBEO TSHA TSHUMELO YA PHALAMENNDENI

Thodea ya Tshumelo ya Phalamennde i bva kha thodea ya tshumelo nga Mirado ya Phalamennde, zwenezwi vha tshi khou shuma mishumo yavho yo dodombedzwaho kha Ndayotewa. Mvelelo dza mishumo ya Phalamennde dzi diswa nga tshumelo dzo fhambanaho dzi netshedzwaho nga khethekanyo dzo fhambanaho dza Tshumelo dza Phalamennde.

Vhulanguli ha Phalamennde vhu netshedza tshumelo dza thikhedzo ya phurofeshinala kha Ndu dza Phalamennde, komiti na Mirado ya Phalamennde nga muthihimuthihi. Izwi zwi itea nga maanda nga tshivhumbeo tsha mafungo na tshumelo na tshumelo dza ndaulo ya zwishumiswa, zwine zwa konisa Mirado ya Phalamennde u phetha mishumo yavho ya ndayotewa.

Oganogireme i re afho fhasi i sumbedza modele wa mashumele na tshivhumbeo tsha dzangano zwa Vhulanguli ha Phalamenndeni.

Tshumelo ya Phalamennde yo rangwa phanda nga Muñwaleli wa Phalamennde ane a vha Muofisiri o Hweswaho Vhudifhinduleli.

BUTHANO LA LUSHAKA
Mulangadzulo
Tshanqa tsha Mulangadzulo

KHORO YA LUSHAKA YA MAVUNDU
Mudzulatshidulo
Tshanqa tsha Mudzulatshidulo

Muñwaleli wa Phalamennde

Tshanqa tsha Muñwaleli wa Phalamennde Mushumo Muhulwane

Tshanqa tsha Muñwaleli wa Phalamennde Tshumelo dza Thikhedzo

Buthano la Lushaka

Khoro ya Lushaka ya Mavundu

Thikhedzo ya Mushumo Muhulwane

Nqivho na Tshumelo dza Mafhungo

Vhushaka ha Dzitshaka na Phurothokholo

Tshumelo dza Vhudavhidzani ha Phalamenndeni

Ndaulo ya Vhashumi

Tshumelo ya Thikhedzo ya Mirafo

Thekinojodzhi ya Vhudavhidzani

Tshumelo dza Thikhedzo ya Tshiimiswa

Ofisi ya Muñwaleli

Tshumelo dza zwa Kuitele kwa Zwithu
Vhufoqesi ha zwa Kuitele kwa Zwithu na Kushumele kwa Phalamenndeni
Vhulanguli ha Tafulani (Mulindadzulo)
Vhulavhelesina
Vhuqifhinduleli

Tshumelo dza zwa Kuitele kwa Zwithu
Ofisi ya Tshimebi Tshihulwane
Vhushaka ha Mivhuso Mijedzani na Vhuvhusi ha Vhushumisani
Vhulavhelesina
Vhuqifhinduleli

Tshumelo dza zwa Komiti
Tshumelo dza zwa Mulayo
Vhushela Mulenzhe nga Tshitshavha
Ofisi ya Vhukonanyi kha Murangaphanqa wa Mishumo ya Muvhuso

Tshumelo dza zwa Manwalo
Senthara ya Mafhungo ya Phalamenndeni
Tshumelo dza zwa Nyambo
Tshumelo dza zwa thodisiso

Vhushaka ha Mashango Mavhili
Vhushaka ha Mashango Manzhi
Musaukanyo wa Mbekanya maitele ya IR
Tshumelo dza Phurothokholo na Vhuqambo

Vhushaka kha zwa Vhudavhidzani
Vhubvelezina
Nyanqadzo ya zwa Vhudavhidzani

Kushumele kwavhuqi kwa Tshiimiswa Vhufarakani na Tshiimiswa kha zwa HR
U khwaqhisisa Kushumele kwa Tshiimiswa
Vhushaka ha Mushumoni

U fhaqa Vhukoni ha Mirafo
Mutakalo wa Mirafo
Zwishumis wa nga Mirafo

Tshiqirathedzhi tsha ICT na zwa Vhuoli ha Tshiimiswa Sisiteme dza IT na Thikhedzo ya Tshumiso
Thikhedzo ya zwa Khasho na Tekeniki
Thikhedzo ya Tshumelo ya Vhashumisi
Vhupulani ha Zwiko zwa Tshiimiswa

Tshumelo dza zwa Tsireledzo
Tshumelo dza Nqetshedzo ya Zwiqwiwa na Zwinwiwa
Tshumelo dza Ndongolo ya Tshiimiswa
Tsireledzo ya Mutakalo na Mupo
Vhutsila

Thikhedzo ya Sekhithara ya Vhusimamila
Ndaulo ya Tshiqirathedzhi na Vhuvhusi
Ofisi ya Ndaulo ya Masheleni
Odithi ya Ngomu ha Tshiimiswa
Muñwalisi wa Zwiqwiwa zwi wanwaho nga Mirafo

D. U SWIKELELA REKHODO DZA PHALAMENNDE

Phalamennde i tenda na u t̄ut̄uwedza milayo i re khagala na vhuḍifhinduleli na uri zwo ralo vhunzhi ha mafhungo ayo a a swikelea nga muḥwe na muḥwe. Mushumo wa Phalamennde sa muimeleli wa vhathu u itwa hu si na tshiphiri na uri na muḥwe na muḥwe u a kona u dzhenela na u tevhela miḥangano. Ndi nga nḥani ha tshiitisi itshi uri rekhodo na mafhungo zwa Phalamennde zwi wanale nga mahala kha tshitshavha na uri zwo vhwewa kha webusaithi u itela uri zwi leluwe u zwi swikelela.

Ndi zwa ndeme uri musu muthu ufhiyo na ufhiyo a tshi tama u swikelela rekhodo dza Phalamennde, u tea u thoma a kwama Muofisiri a t̄anganedzaho mabambiri Phalamenndeni u itela u thoma a vhudzisa arali rekhodo dzo raliho dzi tshi nga netshedzwa hu songo thoma ha itwa khumbelo u ya nga Mulayo wa T̄thuhwedzo ya Tswikelelo kha Mafhungo. Izwi zwo rali ngauri vhunzhi ha rekhodo dzi re Phalamenndeni dzi a wanalea kha mirado ya tshitshavha sa afha vhunzhi ha miḥangano ya Phalamennde i tshi farelwa khagala.

Hune muthu a fanela u ḍitika nga Mulayo, muhumbeli u tea u shumisa fomo yo randelwaho na u tevhedzela thodea dzothe dza kuitele kwa Mulayo. Arali muhumbeli a tshi khou humbela mafhungo a tshi itela muḥwevho, vhuimo vhune khumbelo ya khou itwa ngaho vhu fanela u sumbedzwa.

Arali muhumbeli a sa koni u vhala na u ḥwala, kana a na vuholefhalo, a nga ita khumbelo ya rekhodo nga u tou amba. Tshanda tsha Muofisiri wa Mafhungo u ḍo mu ḍadzela fomo a mu netshedza khophi.

Muhumbeli u tea u sumbedza arali khumbelo i ya khophi ya rekhodo kana arali muhumbeli a tshi t̄oda u dzhena ngomu a sedza rekhodo. Arali rekhodo hu si liḥwalo i nga kona u sedziwa nga tshivhumbeo tsha fomo, hune zwa konadzea.

Arali, u engedza kha phindulo yo tou ḥwaliwaho ya u humbela rekhodo, muhumbeli a tshi t̄oda u vhudzwa nga tsheo nga iḥwe ḥdila, sa tsumbo, nga luḥingo, izwi zwi tea u sumbedzwa kha fomo.

Arali muthu a humbela u swikelela kha iḥwe fomo, muhumbeli u ḍo kona u swikelela nga ḥdila ye ya humbela nga ḥda ha musu u ita izwo zwi tshi nga tshinyadza rekhodo kana u khakhisa nzivhanyedziso i si ya Phalamennde.

Tshanda tsha Muofisiri wa Mafungo wa Phalamenndeni o newa maanda a u thadula vhahumbeli uri vha tevhedzele Mulayo musi vha tshi humbela u swikelela rekhodo dza Phalamennde. Musi muhumbeli a sa divhi uri ndi tshiimiswa tshifhio tshi re kana tshi langaho rekhodo dzine a khou humbela, Tshanda tsha Muofisiri wa Mafungo a nga thadula nga u topola na u fhirisela khumbelo kha tshiimiswa tshi re na rekhodo kana a i humbela kha tshiimiswa itsho a tshi i humbelela muhumbeli.

Ndaulo ya Zwidombedzwa zwa Vhune

Phalamennde sa dzangano la tshumelo ya tshitshavha i wana zwidombedzwa zwa vhune nga maanda u bva kha vhashumi vhayo na Mirado ya Phalamennde u itela ndivho ya vhulanguli fhedzi. Mafungo aya a vhulungelwa ndivho ya vhulanguli fhedzi na uri ha newi manwe madzangano nga nda ha ayo a todwaho nga mulayo u fana na Tshumelo ya Mbuelo ya Afrika Tshipembe. Mafungo a shumiselwa ndivho ye a itelwa yone. Mafungo aya a vhulungwa kha faela dza mabambiri kha Lufhera Iwa Redzhisitiri hu na u swikelela ho kaliwaho na u langiwa. Rekhodo dza vhashumi dza elekithroniki dzo tsireledzwa nga ndila ya phasiwede na levele dza u swikelela dza tsireledzo i langwaho zwi tshi bva kha mushumo. Rekhodo dzi langiwa u ya nga pulane ya faela yo themendelwaho ya Phalamennde ine ya katela uri ndi tshifhinga tshingafhani tshine rekhodo dza fanela u farwa na uri ndi lini hune dza fanela u tshinyadzwa.

Khonthiraka dza mushumo dza vhashumi dzi vhetshelwa thungo uri dzi sa waniwe nga vhanwe vhatu vha nda nahone arali khumbelo yo itwa ya uri dzi wanale, ofisi ya zwa mulayo i fanela u kwamiwa u itela thoduluso ya thuthuwedzo ya khumbelo na uri mushumi a kwameaho u do vha o divhadzwa nga ha khumbelo yeneyo na pfanelo dzawe dza u sa bvisela khagala zwine a sa tode zwi tshi divhiwa nga vhatu dzo talutshedzwa.

Phalamennde i dovha ya tangedza zwidombedzwa zwa vhune zwa vhatu musi tshitshavha tshi tshi dalela Phalamennde. Zwidombedzwa izwi zwi a todea u itela ndaulo ya u dzhena ngauri Phalamennde ndi Fhethu ha Vhutogwa ha Lushaka. Zwidombedzwa zwi todeaho ndi madzina na zwidombedzwa zwa vhune zwa muthu. Zwidombedzwa izwi zwi vhulungwa kha seva dza ICT nahone tswikelelo khadzo i a langiwa. Zwidombedzwa zwi kovhelwa fhedzi vha Tshumelo dza Mapholisa a Afrika Tshipembe u itela u todulusa vhatu vhane vha ita khumbelo ya u dzhenela vhutambo ho khetheaho u fana na vhutambo ha Mulaedza wa Muphuresidennde kha Lushaka na kha u dzhia tsheo nga ha u nea thendelo ya u dzhenela vhutambo.

Mbadelo dzi badelwaho

U ya nga khethekanyo ya 22 ya Mulayo wa Thuṭhuwedzo ya Tswikelelo kha Mafhungo hu na tshaka mbili dza mbadelo dzine dza tea u badelwa dzine dza vha mbadelo ya khumbelo na mbadelo ya u dzhena. Phalamennde zwa zwino a i ṭoḍi mbadelo dza khumbelo fhedzi muhumbeli a nga humbelwa u badela mbadelo dza u dzhena musi o n̄ewa thendelo ine ya nga vha ya u bveledza hafhu rekhodo na musi tshifhinga tsho fhira awara dzo randelwaho na u sedza na u dzudzanya rekhodo dza u bvisela khagala.

Thasululo dzi re hone malugana na dzhia vhukando kana u kundelwa u dzhia vhukando u ya nga Mulayo

Arali muhumbeli a tshi tama u ita aphili kha tsheo ya muofisiri wa mafhungo, muhumbeli u fanela u rumela aphili nahone i ḍo ṭanganedzwa nga ngomu nga Maandalanga a Khorondangi ya Phalamennde. Vhenevho ndi Mulangadzulo wa Buthano la Lushaka na Mudzulatshidulo wa Khoro ya Lushaka ya Mavundu. Muhumbeli a nga ḍisa mbilaelo kha Tshiimiswa tsha Ndaulo ya Mafhungo arali a songo fushea nga tsheo ya Phalamennde.

The Executive Authority

Parliament of Republic of South Africa

P O Box 15

CAPE TOWN

8000

Imeili: speaker@parliament.gov.za / chaipersonsoffice@parliament.gov.za

The Information Regulator

P.O Box 31533

Braamfontein

Johannesburg

2017

Imeili: ir@justice.gov.za

E. REKHODO DZA PHALAMENNDE

1. Khethekanyo dza rekhodo dzine dza waniwa nga tshitshavha

Khumbelo ya u wana rekhodo idzo dzine dza tendelwa zwenezwo nga luthihi kha tshitshavha i nga itwa nga luṭingo kana nga fekisi, imeili kana nga luṅwalo. A hu na fomo ine vha fanela u i ḍadza arali zwidodombedzwa nga vhuḍalo zwa rekhodo ine khumbelo ya u swikelela zwa vha zwo ṅetshedzwa. Uri muthu a wane rekhodo idzi khumbelo a i tei u itwa u ya nga Mulayo. Rekhodo idzi dzi dovha dza wanala kha webusaithi ya Phalamennde kha ḍiresi ya www.parliament.gov.za (Mutevhe nga vhuḍalo wa rekhodo idzi na wone wo dzheniswa kha tshibugwana itshi).

2. Maṅwalo o swikiswaho Phalamenndeni

Maṅwalo o swikiswaho Phalamenndeni o buliwa kha mivhigo ya ṅwaha na miṅwe mivhigo ine mihasho ya muvhuso, zwiimiswa zwa ndayotewa na zwiimiswa zwa tshitshavha zwa rumela Phalamenndeni sa ṅdila ya u vha na vhuḍifhinduleli kha Phalamennde. Mihasho ya muvhuso, zwiimiswa zwa ndayotewa na zwiimiswa zwa tshitshavha zwi ṭodiwa nga Ndayotewa na theo ya mulayo i konisaho yayo u ṅetshedza Phalamennde mivhigo ya tshifhinga tshoṭhe nga nyito dzazwo na ndaulo ya mishumo yazwo.

Lushaka lwa rekhodo dzine dza wela nga fhasi ha maṅwalo o swikiswaho Phalamennde ndi:

Mivhigo ya ṅwaha na Maṅwalo u bva kha mihasho ya muvhuso, zwiimiswa zwa ndayotewa na zwiimiswa zwa tshitshavha.

Mivhigo ya Muoditha Dzhenerala;

Pulane dza Tshiṭirathedzhi dza mihasho ya muvhuso, zwiimiswa zwa ndayotewa na zwiimiswa zwa tshitshavha;

Ṅdivhadzo dza tshiofisi dza muvhuso na ndangulo; na

Thendelano dza Dzitshaka dze ha tendelanwa vhukati ha Afrika Tshipembe na maṅwe mashango na madzangano a dzitshaka.

3. Milayotibe yo ḍiswaho Phalamenndeni

Milayotibe yo ḍiswaho Phalamenndeni ndi milayo yo dzinginywaho (theo ya mulayo) ine Phalamennde ya kha ḍi haseledza ngayo nahone a i athu ṭanganedzwa nga Buthano la Lushaka na Khoro ya Lushaka ya Mavundu.

Tshaka dza rekhodo dzine dza wela nga fhasi ha Milayotibe yo ḍiswaho Phalamennde ndi:

Milayotibe yo ḍivhadzwaho nga mihasho ya Muvhuso;

Milayotibe yo ḍivhadzwaho nga Miraḍo ya Phalamennde; na

Milayotibe yo ḍivhadzwaho nga komiti dza Phalamennde.

4. Makumedzwa u bva kha tshitshavha nga Milayotibe

Musi Mulayotibe u tshi ḍivhadzwa Phalamenndeni u fhiriselwa kha komiti nga u ṭavhanyedza uri i u ṭanganedze. Komiti, zwi tshi bva kha thero ya Mulayotibe, i nga humbela tshitshavha u rumela mihumbulo yavho nga thero ya Mulayotibe. Komiti i ḍo ṭanganedza makumedzwa a tshitshavha kha khaseledzo dzayo nahone i nga ramba vhañwe vha vhathu vho rumelaho mihumbulo uri vha ḍe vha ambe nayo. Hezwi zwi vhidzwa makumedzwa u bva kha tshitshavha nga Milayotibe yo ḍiswaho Phalamenndeni.

5. Mañwalo nga matshimbidzele a Phalamennde

Musi Phalamennde yo dzula hu na mañwalo ane a bveledzwa u itela mushumo wa Nḍu na ayo ane a bva kha miṭangano yayo.

Lushaka lwa rekhodo dzine dza wela nga fhasi ha mañwalo a matshimbidzele a Nḍu dza Phalamennde ndi:

Mabambiri a Mutevhe (liñwalo la adzhenda);

Minetse ya Matshimbidzele a Nḍu;

Minetse ya miṭangano ya komiti;

Mivhigo ya komiti nga vhupfiwa nga vhathu;

Ndivhadzo, Maswikiswa Tafulani na Mivhigo ya Komiti;

Bambiri la Mbudziso (Mbudziso kha Vhaminista, Tshanda tsha Muphuresidennde na Muphuresidennde);

Bambiri la Mbudziso la nga Ngomu (ridzhisitara ya mbudziso dzo vhudziswa nga Mirado); na

Zwipitshi zwa Mirado ya Phalamennde, Vhaminista, Tshanda tsha Muphuresidennde na Muphuresidennde

6. Khandiso dza Mushumo wa Phalamennde

Tshaka dzo fhambanaho dza khandiso dzine dza netshedza mafhungo nga mishumo ya Phalamennde dzi bveledzwa Phalamenndeni, vhumambo na mafhungo nga ha Phalamennde.

Bugu dzi rekhodaho Khanedzano dza Hansard

Bugu ya Mbudziso na Phindulo

Manwalo a gandziswa tshifhinga tshothe nga vhumambo ha Phalamennde Phamufulethe nga thero dza vhumogwa dza mafhungo kha tshitshavha

Ridzhisitara ya Madzangalelo a Mirado

Mitevhe ya Mirado ya Phalamennde

7. Khethekanyo ya rekhodo dzine dza nga humbelwa hu tshi khou shumiswa Mulayo

Rekhodo idzi dzi tea u humbelwa u ya nga Mulayo na muhumbeli u todiwa uri a tevhedze thodea dzothe dza matshimbidzele a Mulayo. Muhumbeli u fanela u shumisa fomo yo randelwaho ine ya da na tshibugwana itshi na u dovha u vha kha webusaithi yashu.

a. Ofisi ya Ndangulo ya zwa Masheleni

Mugaganyagwama

Ridzhisiṭara ya Ndaka

Mbekanyamaitele dza Ndangulo ya Thengo

Tsheo dza Komiti ya Thengo

Mbekanyamaitele nga Ndambedzo ya Lihoro la Polotiki

b. Ndaulo ya ofisi ya Vhashumi

Mbekanyamaitele dza ofisi ya Vhashumi; na

Milayo ya mashumele.

c. Tshumelo dza Thodisiso

Maṅwalo na mivhigo zwa thodisiso

Maṅwalo a Thodisiso nga Milayotibe

Maṅwalo a u divhadza Miraḍo mafhungo maswamaswa nga Mugaganyagwama

Maṅwalo a u divhadza Miraḍo mafhungo maswamaswa nga Komiti ya nyendo dza u guda

Mivhigo ya khoniferentsi

MUTEVHE WA REKHODO DZA PHALAMENDE

Khethekanyo	Lushaka lwa Lihwalo	Li wanala kha Webusaithi	Li wanala lo humbelwa
Lihwalo la Thandela	<ul style="list-style-type: none">- Thandela yo kunguwedzwaho- Dzina la muthu o wanaho thandela	x	x
Rekhodo dza Masheleni	<ul style="list-style-type: none">- Mugaganyagwama- Mbekanyamaitele ya Ndangulo ya Thengo- Mbekanyamaitele nga Ndambedzo ya Lihoro la Polotiki o Imelwaho Phalamendeni- Zwatamennde zwa Masheleni zwo Tolwaho zwa mahoro a Polotiki o Imelwaho Phalamendeni		<ul style="list-style-type: none">xxxx
Maṅwalo a Tshirathedzhi	<ul style="list-style-type: none">- Phurofajli ya tshiimiswa (manweledzo, Zwipikwa, Mishumo, Akhithekitsha)- Mivhigo ya Nwaha	<ul style="list-style-type: none">xx	

(Pulane na Muvhigo)	<ul style="list-style-type: none"> - Pulane ya Tshitiirathedzhi - Pulane ya Kushumele kwa Nwaha - Pulane dza Tshitiirathedzhi na dza Kushumele 	<ul style="list-style-type: none"> x x x 	
Vhashumi	<ul style="list-style-type: none"> - Mbekanyamaitete ya Ofisi ya Vhashumi - Milayo ya Mashumele 		<ul style="list-style-type: none"> x x
Mabambiri o Swikiswaho Phalamenndeni nga Muvhuso na mañwe madavhi a Muvhuso	<ul style="list-style-type: none"> - Mivhigo ya Nwaha, Pulane dza Tshitiirathedzhi, Pulane dza Kushumele kwa Nwaha - Milayo u ya nga Theo ya Mulayo - Thendelano dza Dzitshaka 	<ul style="list-style-type: none"> x x x 	
Pethishini	<ul style="list-style-type: none"> - Phuraivethe – Phethishini dzo Khetheaho - Dzo angaredzaho – U bva kha zwigwada / zwitshavha 	<ul style="list-style-type: none"> x 	<ul style="list-style-type: none"> x
Theo ya Mulayo	<ul style="list-style-type: none"> - Milayotibe i re Phalamenndeni - Milayo, Milayotibe yo Phasiswaho nga Phalamennde - Makumedzwa nga tshitshavha nga Milayotibe 	<ul style="list-style-type: none"> x x 	<ul style="list-style-type: none"> x
Rekhodo dza Matshimbidzele a Phalamennde	<ul style="list-style-type: none"> - Mabambiri a Mitevhe (Adzhenda) - Minetse ya Matshimbidzele a Nnɔ - Minetse ya Miṭangano ya Komiti - Mabambiri a Mbudziso - Zwipitshi zwo ambiwaho Phalamenndeni 	<ul style="list-style-type: none"> x x x x x 	

F. TSHUMELO DZI RE HONE KHA MIRADO YA TSHITSHAVHA

1. U dzhenela madzulo a khanedzano dza Phalamennde

Khanedzano dza Phalamennde dzo vulelwa tshitshavha na mirado ya tshitshavha hune vha kona u talela khanedzano vho dzula kha galari duvha liñwe na liñwe musi Phalamennde yo dzula. U wana thikhithi dza u talela khanedzano vha kwama Liaison Office, Parliament of the Republic of South Africa, P O Box 15, Cape Town, 8000 Luṭingo: (021) 403-2197 Fekisi: (021) 403 8219, Imeili: mtsheole@parliament.gov.za

2. U dzhenela miṭangano ya komiti

Miṭangano ya komiti dza Phalamennde na yone yo vulelwa tshitshavha u talela nga tshifhinga tshine Phalamennde ya vha yo dzula. Mirado ya Phalamennde na vhone vha hone u tangana na u nyetulela vhadali nga mishumo yavho ya Phalamennde, arali vho ita nzudzanyo u thoma na ofisi ya Mirado ya Phalamennde.

3. Thambo ya nea mahumbulwa kana makumedzwa nga Milayotibe yo diswaho Phalamenndeni

U tshimbidza vhushelamulenzhe ha mirado ya tshitshavha kha maitele a Phalamennde u fana na u phasisa theo ya mulayo, Phalamennde i ramba mirado ya tshitshavha u rumela mihumbulo nga theo ya mulayo une wa khou sedzwa nga komiti. Thambo dzi kungedzelwa kha gurannḁa dza lushaka, radio na kha webusaiti. Zwidodombedzwa zwa vhukwamani zwa muthu ane makumedzwa a tea u rumelwa khae zwi ḁo netshedzwa musi mahumbulwa a tshi humbelwa.

4. Vhushelamulenzhe kha u tholiwa ha vhalanguli vha ofisi dza tshitshavha

Musi u tholiwa ha vhatu vhane vha ḁo vha vhalanguli vha ofisi dza zwiimiswa zwa tshitshavha u fana na Mutsireledzi wa Tshitshavha, Khomishini ya Ndinganyiso ya Mbeu hu tshi itwa, Phalamennde i kungedzela kha gurannḁa dza lushaka, radio, dziñwe midia uri tshitshavha tshi te vhatu vhenevho. Zwidodombedzwa zwa muthu

ane khumbelo dza u ta dza fanela u rumelwa khae zwi do netshedzwa musi hu tshi itwa khuwelelo ya u rumela khumbelo dza u ta.

5. U isa phethishini Phalamenndeni

Murafo wa tshitshavha a nga disa phethishini Phalamenndeni nga fhungo linwe na linwe line la vha la vuhogwa tshitshavhani. Phethishini dzi shumiswa u limusa Phalamennde nga fhungo line la khou vhilaedza tshitshavha kana u humbela Phalamennde u dzhia vuhwe vhukando u ya nga maanda ane ya vha nao. Hu na milayo ine phethishini ya tea u i tevhedza uri i netshedzwe Phalamenndeni.

Nga u angaredza, hu na tshaka mbili dza phethishini, dzone ndi phethishini dzo khetheaho na phethishini dzo angaredzaho kana dza tshitshavha. Phethishini yo khetheaho ndi musi muthu a tshi ita khumbelo yo khetheaho kana a humbela u thadulwa nga Muvhuso, ine a yo ngo wana thendelo ya mulayo, u fana na u wana phensheni. Phethishini ya tshitshavha ndi musi tshigwada tsha vhadzulapo vhane vha vha na madzangalelo a fanaho vha tshi humbela thadulo kana ndiliso ya zwililo zwavho.

U ya nga Ndayotewa, "Munwe na munwe u na pfanelo, ya u kuvhangana, u gwalaba, u ita misumbedzo na u netshedza phethishini nga ndila ya mulalo nahone a songo fara zwithavhane". Honeha, hu na dziinwe ndila dza kuitele dzine vhatu na/kana zwigwada vha tea u dzi tevhelda musi vha tshi disa phethishini Phalamenndeni. Netshedzo ya phethishini i langiwa nga milayo ya Phalamennde. Buthano la Lushaka li toda phethishini i tshi netshedzwa nga ndila ya foma la nga Mirafu ya Phalamennde (MP) u itela u tangedzwa. Ngauralo, phethishini i fanela u tikedzwa nga MP. Vha na ndugelo ya u ya kha MP munwe na munwe nga u vha kwama kana nga u dalela Ofisi ya Vhukhethoni ya tsinisa navho u toda thuso yavho malugana na u netshedza phethishini vho imela vhone mune.

Khoro ya Lushaka ya Mavundu (NCOP) a i toti uri phethishini i tikedzwe nga MP. Honeha, phethishini yo rumelwaho kha NCOP i fanela u vha kha fomo yo randelwaho nga Mudzalatshidulo wa Khoro. Milayo ya NCOP a i fhambanyisi vhukati ha phethishini dzo angaredzaho na dzo khetheaho.

Phethishini i fanela u vha yo nwaliwa nga lunwe lwa nyambo dza tshiofisi nahone i fanela u sainwa nga vhaisi vha phethishini vhone vhone. Honeha, vhatu vhane vha

sa kone u n̄wala vha fanela u vhea tswayo dzavho kha phethishini phan̄a ha t̄hanzi mbili vhane vha fanela u saina phethishini kha vhuimo honoho.

6. Ofisi dza Dimokirasi dza Phalamende

Ndayotewa ntswa yo thoma sisiṱeme ya dimokirasi ine ya vha ya vhuimeli na vhudzheneli. I vhea mushumo kha Phalamennde wa u tshimbidza vhudzheneli ha tshitshavha kha vhusimamilayo na mañwe maitele a Phalamennde. Phalamennde, kha ndingedzo yayo ya u t̄an̄davhudza tswikelelo ya Phalamennde, tshikhala na fhethu hune vha kona u kwamana thwii na u bvela phan̄a na u ambedzana na vhatu vhane vha vha n̄n̄a ha khandzano dza lushaka tshitshavhani u swika zwino yo thoma Ofisi dza Dimokirasi dza Phalamennde kha mavundu mararu, ane a vha Limpopo, Northern Cape na North West.

Ofisi dza Dimokirasi dza Phalamennde, vhukati ha zwiñwe, dzi na vhuḍifhinduleli ha u tshimbidza pfunzo ya tshitshavha na u n̄etshedza mafhungo nga Phalamennde na mushumo wayo, u n̄etshedza vhatu luvhande lwa u kona u swikelela na u dzhenela kha maitele a Phalamennde na u tshimbidza mahumbulwa a tshitshavha na mawanwa murahu nga thaidzo dzi re Phalamenndeni.

Zwidodombedzwa zwa vhukwamani zwa Ofisi dza Dimokirasi dza Phalamennde ndi:

Vundu ḽa Limpopo:

One Stop Shop Centre

Ga-Matlala

0756

P O Box 1516

Bakone

0756

Luṱingo: 015 227 0056

Vundu ḽa Northern Cape:

Meul Singel No 9

Kakamas

P O Box 754

Kakamas

8870

Luŕingo: 054 431 0508

Fekisi: 054 431 1951

Vundu ŕa North West:

Old Mutual Building/Old Governors House

Phola Section

Ganyesa

P O Box 561

Ganyesa

8613

Luŕingo: 053 998 4262

Fekisi: 053 998 4261

G. OFISI YA PFUNZO YA TSHITSHAVHA (PEO)

Mishumo ya PEO i bva kha vhuḡifhinduleli ha ndayotewa ho hweswaho Phalamennde u “tshimbidza vhudzheneli nga tshitshavha kha vhusimamilayo na maḡwe maitete” zwa Phalamennde. Mushumo wa mutheo wa PEO ndi u funza tshitshavha nga na u ḡḡuwedza vhuselamulenzhe nga tshitshavha kha maitete na mishumo zwa Phalamennde. Netshedzo ya mafungo na pfunzo ndi mutheo u konisaho vhadzulapo u shela mulenzhe nga ḡḡila i pfaḡzaho Phalamenndeni u bva kha sia ḡḡine vha vha vha na ḡḡivho ya zwine zwa khou itea.

Zwipikwa zwa ndeme zwiḡa zwa PEO ndi:

- U netshedza tshifhinga tshoḡḡe mafungo o teaho vhadzulapo nga zwine zwa khou bvelela Phalamenndeni na uri vha nga dzhenela hani kha maitete aya;
- U funza vhadzulapo na zwitshavha nga mishumo ya Phalamennde na u shela mulenzhe nga ḡḡila i pfaḡzaho kha maitete a Phalamennde o teaho;
- U engedza tswikelelo ya tshitshavha na vhuselamulenzhe kha maitete a Phalamennde u khwaḡḡhisa dimokirasi ya vhuselamulenzhe; na
- U netshedza mawanwa murahu kha vhadzulapo na zwitshavha nga mafungo a re Phalamenndeni ane a kwama vhutshilo havho.

U bveledza zwipikwa izwi, PEO i netshedza tshumelo u bva kha zwine zwa tou ganḡiswa, zwi itwaho nga kha vidio na dzine vha tou livhana na vhathu thwii dzi katelaho

- u ambedzana na vhathu vha kwameaho;
- mveledziso na mathomo a mishumo wa mbekanyamushumo dza zwa pfunzo dzi tshimbidzwaho u tikedza mishumo ya Phalamennde ya vhulavhelesi, u sima milayo na vhuselamulenzhe nga tshitshavha,
- mveledziso na phaḡḡaladzo ya zwibveledzwa na mafungo a pfunzo ya tshitshavha
- u tshimbidzwa ha nyendo dza zwa pfunzo dza Phalamenndeni nga kha mbekanyamushumo dzayo dza Vhaeni vha Phalamennde.

Nḡḡila ya u sedzana na pfunzo ya tshitshavha

Nḡḡila ya PEO ya u sedzana na pfunzo ya tshitshavha i katela u thoma u shumisa Modele wa Vhuselamulenzhe nga Tshitshavha wa Phalamennde (PPM) une wa ḡḡanganedza thikho ḡḡa dzo ḡḡumanaho dza nyambedzano na tshitshavha: u ḡḡivhadza,

u kwamana, u dzhenela na u nea mawanwa. Modele ndi tshishumiswa tshi konisaho u khwaṭhisa mushumo wa Mirado ya Phalamennde (dziMP) vhukhethoni havho na u khwinisa tswikelelo ya tshitshavha kha Phalamennde na Mirado yayo u imela nga vhuḡalo vhathu vha Afrika Tshipembe.

Ho vha na u limiwa huhulwane ha uri, u itela uri tshitshavha tshi shele mulenzhe Phalamenndeni nga ndila i pfadzaho, kupfesesele kwa khwine kwa mushumo wa Phalamennde tshitshavhani; na mushumo wa tshitshavha Phalamenndeni ku a ṭodea. Pfukiselo iyi ya ndivho na kupfesesele zwi dzula zwi zwa vhuṭhogwa u khwaṭhisedza uri Phalamennde i a shanduka ya vha Phalamennde i imelaho vhathu ya ngoho. Nga maanda hune vhadzulapo vha Afrika Tshipembe vha kona u shumisa pfanelo dzavho kha u shela mulenzhe nga ndila i pfadzaho Phalamenndeni na u ṭutuwedza buḡo ḡa tshiimiswa zwi tshi bva kha sia ḡine ḡa vha na ndivho ya zwine zwa khou itea. Sa tsumbo, mishumo ya vhushelemulenzhe nga Tshitshavha i katela vhuṭfiwa nga vhathu na mbekanyamushumo dza u netshedza tshumelo, tsumbo, U isa Phalamennde Vhathuni, Vhege ya Mavundu, Phalamennde dza zwa Sekhithara, na zwiṅwe.

U wana mafhungo manzhi nga ha Ofisi ya Pfunzo ya Tshitshavha vha kwama muṅwaleli wa PEO, Parliament of the Republic of South Africa, P O Box 15, Cape Town, 8000 Luṅgo: (021) 403-3341 Fekisi: (021) 403 8219, Imeḡi: zwilliams@parliament.gov.za

Zwa vhuṭhogwa: Zwibveledzwa zwoṭhe zwa pfunzo nga Ofisi ya Pfunzo ya Tshitshavha (PEO) zwi a wanala hafhu ka webusaithi ya Phalamennde.

H. U TSHIMBIDZWA HA ZWIDDOMBEDZWA ZWA VHUṂE

Tshipikwa tsha u tshimbidzwa

Zwidodombedzwa zwa vhuṁe a re Phalamenndeni a anzela u tshimbidzwa u itela zwipikwa zwa vhashumi. Mafhungo a elana na u tholiwa ha vhaofisiri na Miraḁo ya Phalamennde na mbuelo dzavho dza u tholiwa. U tshimbidziwa ha zwidodombedzwa zwa vhuṁe u bva kha vhathu vha vhuraru zwi elana na avho vhane vha khou dalela Phalamennde u dzhenela khanedzano na miṁtangano zwa komiti.

Zwidodombedzwa zwa vhuṁe a vhathu vha vhuraru a tshimbidzwa u itela u kona u dzhena sa zwi ṁoḁeaho nga khethekanyo ya 25 ya Mulayo wa Themamveledziso ya Ndeme wa 2019 (Mulayo wa 8 wa 2019) ngauri Phalamennde ndi Themamveledziso ya Ndeme. Kha nyimele ya u vha ṁemuḁi wa mishumo yo khetheaho u fana na Mulaedza wa Muphuresidennde kha Lushaka, zwidodombedzwa zwa vhuṁe a tshimbidzwa u itela u ṁolwa kwa zwa vhutsireledzi u vhona arali vhathu vha teaho u dzhenela mushumo vha nga si vhe na tshutshedzo ya tsireledzo kha mushumo.

Iṁwe khethekanyo ya zwidodombedzwa zwa vhuṁe a tshimbidzwaho Phalamenndeni ndi ya vhaṁetshedzi vha tshumelo na thundu. Mafhungo a tshimbidzelwa u itela ndangulo ya khonṁhiraka na u renga.

ṁhalitshedzo ya khethekanyo dza Mafhungo a Data na ya mafhungo kana khethekanyo dza mafhungo malugana na zwenezwo.

Khethekanyo dza Mafhungo a Data	Zwidodombedzwa zwa Vhuṁe ane a nga Tshimbidzwa
Vhashumi	Mbeu, tshiimo tsha mbingano, vhukale, luambo, mafhungo a pfunzo (ndalukanyo), mafhungo a masheleni, ḁivhazwakale ya u tholiwa, nomboro dza ID, ḁiresi ya hayani na ya poswoni, zwidodombedzwa zwa vhukwamani (nomboro dza vhukwamani, ḁiresi ya imeiḁi), miraḁo ya muṁa, muvhala,

	mutakalo, lushaka, vuholefhali, mafhungo a bayomeṭiriki ya muthu.
Miraḡo ya Phalamennde	Mbeu, tshiimo tsha mbingano, vhukale, luambo, mafhungo a pfunzo (ndalukanyo), mafhungo a masheleni, nomboro dza ID, ḡiresi ya hayani na ya poswoni, zwidombbedzwa zwa vhukwamani (nomboro dza vhukwamani, ḡiresi ya imeḡi), miraḡo ya muṭa, mutakalo, vuholefhali, mafhungo a bayomeṭiriki ya muthu.
Vhathu vha dalaho Phalamenndeni	Madzina na Tshifani, zwidombbedzwa zwa vhukwamani (nomboro dza vhukwamani, nomboro dza fekisi, ḡiresi ya imeḡi); ḡiresi ya hayani, poswoni na ya bindu.
Vhaṅetshedzi vha Tshumelo	Madzina a vhathu vha no ḡo kwamiwa; Dzina ḡa bindu; ḡiresi ya hayani na ya poswoni; zwidombbedzwa zwa vhukwamani (nomboro dza vhukwamani, nomboro dza fekisi, ḡiresi ya imeḡi); nomboro ya u redzhisiṭara.

Vhaṅangedzi kana khethekanyo dza vhaṅangedzi vhane khavho zwidombbedzwa zwa vhuṅe zwi nga ṅetshedzwa.

Khethekanyo ya zwidombbedzwa zwa vhuṅe	Vhaṅangedzi kana khethekanyo dza vhaṅangedzi
Nomboro ya vhuṅe na madzina, u itela u ṭolwa ha ndeme	Tshumelo dza Mapholisa vha Afrika Tshipembe
Ndalukanyo, u itela u khwaṭhisedza ndalukanyo	Maandḡalanga a Ndalukanyo dza Afrika Tshipembe
Muthelo: U badela sa zwine wa hola	Tshumelo dza Mbuelo ya Afrika Tshipembe

Ṭhalutshedzo nyangaredzi ya Maga a Tsireledzo ya Mafhungo i ḡo shumiswa nga muthu o hweswaho vhuḡifhinduleli ha u vhona uri mafhungo a dzula a tshiphiri, a na tshirunzi na u wanalea.

Zwidombbedzwa zwa vhuṅe a vhaofisiri na Miraḡo o fariwa nga tshivhumbeo tsha khophi dza mabambiri na tsha eḡekithroniki. Rekhodo dza mabambiri dzo vhwewa ngomu lufherani lwa faela na uri dzi swikelelwa fhedzi nga garaṭa ya phumethe u itela u vhona uri hu na u oditha hu tevheleleaho kha nyimele ine hu nga vha ho dzheniwa hu si na thendelo. Rekhodo dza eḡekithroniki dzo tsireledzwa nga

phasiwede na uri u dzi swikelela hu netshedzwa u ya nga levele dza u swikelela dzo disendekaho nga maandalanga a muthu kha dzangano.

Sisiteme ya ICT i shumisa tsireledzo na mbondo dza tsireledzo zwa u lwa na vairasi u vhona uri mafhungo ha swikelelei nga vhathu vha si na thendelo na u thivhela sisiteme kha u hekiwa.

I. U WANALEA HA TSHIBUGWANA

a. Tshibugwana itshi tsho itwa uri tshi vhe hone nga nyambo dza tshiofisi-

i. Luisimane na dzinwe nyambo dza tshiofisi dza 10.

b. Khophi ya Tshibugwana itshi kana vesheni yo khwiniswaho, i dovha ya wanalea sa zwi tevhelaho-

i. kha webusaithi ya Phalamennde www.parliament.gov.za na kha URL ndi <https://www.parliament.gov.za/manual-on-promotion-of-access-toinformation>.

ii. Ofisini ya Muofisiri a Tanganedzaho Mabambiri, V29 Old Assembly Building, u itela u tolwa nga tshitshavha nga tshifhinga tsha awara dza u shuma;

iii. Kha muthu munwe na munwe musi o hambela; na

iv. Kha Tshiimiswa tshi Langaho Mafhungo musi tsho hambela

J. U KHWINISA TSHIBUGWANA

Phalamennde ya Riphabuḽiki ya Afrika Tshipembe i ḽo, khwinisa na u andadza Tshibugwana itshi ḽwaha nga ḽwaha.

Tsho bviswa nga

Mr X George

Muñwaleli wa Phalamennde

(Muofisiri o Hweswaho Vhuđifhinduleli)